

a régi társaság sohasem tett. Tehát azok, a kik a régi párisi társulatot igen radikalisanak találták, tovább mennek, mint az. Ezután Dardier úr mutatta ki, hogy az ugynevezett Osterwald fordítás helytelenül tulajdonittatik Osterwaldnak. Osterwald ugyanis sohasem akarta a bibliát lefordítani, csak némi jegyzeteket írt a görög vagy héber textus oly helyeire, melyeket nem talált elég világosaknak.

U. I. Ön tudja már, hogy a Renaissance továbbra is él a Protestantban. Maga a lap és a szerkesztőbizottmány egészen megváltozott; a lap terjedelme nagyobb és jobb lett. Bár a cikkek nagyobbára névtelen vagy álnév alatt jelennek meg, de annyit mondhatok, hogy a legjobb francia protestáns írók irnak a lapba, kik közül többen a közoktatás terén is ismeretesek. A lap közelebről rendes tartalmához egy tisztán irodalmi rovatot is csatol, a mi nagyon fogja növelni érdekét. A szabadelvű protestantizmusnak barátai tehát ma már teljesen megnyugodhatnak a Renaissance megszűntén.

CHARRUAUD.

EGY PÁR NAP SZKICZÓN.

BUDAPEST, ápr. *)

Mártius 5-én délután egy sürgönylevelet kaptam. Minden váratlan dolog meglepő és ijesztő hatást gyakorol. Így vagyunk a táviratokkal is, melyekre nem számítottunk. Rohamosan nézzük a feladás helyét, s aztán izgatottan, reszketve bontjuk fel, elfojtott lélekzettel várva, mely borzasztó titok, mily rémes hír tárul elénk a kicsiny papírról. Rendesen csak roszat várunk, mert ennek van szárnya.

Igy voltam én is. A vevényen olvasva a szót: „Aranyos Maróth” — rögtön mondtam: Istenem, herczegünknel baj van! S a baljóslat, fájdalom, igazoltatott. „Ma a nagyobb leányom meghalt; vasárnap temetjük; holnap délután 4 órakor kocsim Nyitrán várja. Odescalchi Arthur.” Igy szólt a rémlevél. Az írónnal s zavartan írt betűk nem tudák, hogy mit hoznak s mit keltnek fel. Jegeczek ők, a gondolat jegeczei, melyek nem éreznek, de éreztetnek, nem látnak, de láttatnak, nem szólnak, de mégis beszélnek. S mit hoztak és mit keltettek? — Csak fájdalmat! Mint ujonnan sebzett szivek vészkiáltásai jöttek, elmerülni s forrongást kelteni egy sokszorosan megtört szív már önmagában zúgó tompa morajában. Az új és első seb: éles és kiáltó; a régiek s ismételték: tompák, némák. A ki csak egyet veszített: az még hívő; ki többet veszített: az stoicus; de a ki mindent veszített: az már bálványozó — és bálványa: a fájdalom. Boldog, ki az utolsó esetben is az első fokon megmarad.

*) Mult füzetünkhez késve érkezett.

Másnap tehát útnak indultam. Lelkem levert, mélabús volt. A szivsebek felszakadt boritékai hasztalan igyekezének egymást újra átölelni. Ott zsilongtak fájón, mélyen. A komor hangulatnak a kültermészet is teljesen megfelelt. Vastag hó-szemfödél terült el mindenütt a vasút mentén; fölötte köd s ború. Két útitársam Vácznál kiszállott s egy fülkében egyedül maradtam. Volt valami megnyugtató ez egyedüliségben. Vannak órák s lelkiállapotok, melyek nem óhajtának tanukat; melyekben egyedül vagyunk, de mégis elegenden, sőt sokan, nagyon sokan vagyunk. Így mentem Tót-Megyérig, honnan más vasúton utaztam Nyitraíig. Itt a vonatot odahagyva, kocsira ültem. Tót-ajku kocsisom némaságomat épen nem zavarta. Csak integettünk egymásnak s mentünk. Hideg, vad szél kísért. Útunk legnagyobb része magas hófalak között vezetett, melyeket emberi kéz emelt vagy inkább ásott ki a hófúvásokból, alig egy öl szélességben, de sok helyt két öl mélységben is. Ugy nézett ki, mint szétnyílt koporsó. — Barsmegyében a szél kissé csendesebb volt, a levegő enyhébb, Maróthon túl már a hólepel is meg-megszakadozott s Kis-Tapolcsány körül a mezők már feketén látszottak; csak a mélyebb barázdákon futott végig egy-egy fehérlő hószalag. Ezen túl azonban Szkiczó felé friss télies havon mentünk, erdők között és sötétben, melyben csak a hófény adott bágygiasztó világosságot. — Végre a hercegi kastély is feltűnt. Nehány ablakán át a megszürt fény úgy világott a messzi távolba, mint megannyi síri lámpa. — Megérkeztünk. Fájón dobogó kebellem léptem be a főúri házba, a családi ritka szép és nemes élet e megszentelt hajlékába, hol már elébb kétszer volt szerencsés alkalmam megjelenni egy-egy új élet üdvözlésére. Mily különbség! Akkor az új élet, most a halál, akkor bölcső, most koporsó hívott! Résztvevésre akkor az öröm, most a fájdalom, akkor a remény, most a veszteség érzete szólított! — A vegyes érzelmek ama küzdelmét és váltakozását, melyet megérkezéssem támasztott, s melyet i'y körülmények közt csaknem mindannyian érezhettünk, azt a hatást, midőn a lelkész a szomorú functióra megjelenik, s fölébreszti egyfelől a fájó elgondolást, hogy most már valóban vége, hogy kinek halálát már tudtuk, de élni se-hogy se akartuk, tehát mégis meg van halva, mégis és bizonynyal el kell veszítenünk, — és fölébreszti másfelől a titkos sejtelmet, hogy a ki jött az Úrnak nevében, a ki beszél az egekkel, az tán tud valami megnyugtatót, hoz valami vigasztalást, enyhületet, — mindezt leírni nem próbálom. Azt sem, hogy mily feladat vár ilyenkor különösen az unitárius papra, kinek betanult phrazisai, dogmai tantételei nincsenek, s ha volnának is, aligha megelégedhetnék azokkal. Lelkészi hivatalunknak kétségkívül ez a legnehezebb része. A helyzetet teljesen felfogva és átérezve, a tiszta vallásnak minden igazságát, a vallás-philosophiának minden idevágó érvét, a tudomány-nak minden bizonyítékát elő kell vennünk. De mindenekfelett erős hit és meggyőződés kell hogy legyen bennünk; némi eredménynyel csak így harcolhatunk, mert vannak esetek, hol valóban harcolnunk kell. — A ritka miveltségü, mély érzésü s páratlan szívjóságü

hercegi szülőkben a fájdalom mély és mérhetlen volt és az ma is. Az eltűnt kis élet ezer reményt szakított el, ezer emléket hagyott fenn. Legfőbb gyönyöre és büszkesége a szülőknek, ékessége a családi koszorúnak, öröme a testvéreknek. Mint egyik hírlap találóan írta: „Magyarország legszebb kis lánya“ volt, kiből az alaki és lelki szépség, a szívjóság, az elbájoló kedvesség és ártatlanság, a királynői nemesség megragadó összhangot alkottak. Ezekhez járult a bámulatos értelmi fejlettség. Magyarul, francziául, angolul egyenlő folyékonyással beszélt. A csak 8 tavaszt, de mindig virulva, átélte kedves gyermek oly eszményi tökélyt valószínű s mutatott fel, mely több volt, mint várni s képzelni lehetett. Tán ép ezért lett miatta irigy az ég, ezért volt szüksége rá a menyországnak; ezért kellett elveszteni, vagy inkább elbocsátani. — Elment, elköltözött, csak azt hagyva hátra vigasz gyanánt a sebzett szülőknek, hogy ki az egeknek is ad, s mégis négy szép kis angyala marad, az még boldog lehet; van kiért élnie ott, s van kikért élnie itt; van megszentelt kapocs az ég és föld között.

A temetés másnap, 7-én történt. A vad télies idő daczára, a vidékről is többen, a helységeből sokan voltak jelen, s köztük a jó öreg plébános is. Még egyszer körülálltuk a koporsót. Imádkoztunk s sírtünk. Aztán kikisértük az erdős park egyik dombjáig, hol most nyílt meg az első sírbolt, bevágva a domboldalba. Itt Deák M. barátunk, a nevelő, mondott megható imát s búcsut kedves kis növendékének. Mi is búcsut vettünk s visszatértünk nem a külső, hanem inkább a belső vihartól ziláltan, leverten. — És most ott nyugszanak, ős tölgyek árnyában, kihült porai az első unitárius hercegnőnek, ki e vallásban született, ebben imádkozott kis kezeit összetéve szépen és ebben távozott a menyország földi előcsarnokából, a boldog családi körből, az örökkévalóság élő Istenéhez, az örök szeretet mennyei atyjához. Ott olvasható a híven jellemző sirirat:

„Szerémi Odeschalchi Jolán hercegnő.

Született 1878. márczius 14-én.

Meghalt 1886. márczius 5-én.

Alakja tündéri, lelke, szive angyali volt.

Egész életében csak egy bűt okozott szülőinek — halálával! —
Légyen béke a porokkal! Mennyei szeretet az eltávozott lélekkel!
Igaz részvét s vigasztalás a szülőkkel!

A néphit azt tartja, hogy a szerencsétlenség párjával jár. E babonás hitet a tapasztalat néha igazolja. Így történt itt is. A következő nap délelőttjét csendben, bánatosan s meglehetősen némaságban töltöttük. A herceg ur egyebekben hős, kitartó lelke a fájdalom által nagyon meg volt törve. A hercegnő belátta e lelki állapotot s önmagát legyőzve, igyekezett a herceget vigasztalni vagy legalább elfoglalni. Ily körülmények közt a nők, ha az első rohamot kiállották, rendesen erősebbek, mint a férfiak. Én is megtettem a lehető, hogy a figyelmet az ellunytról az élőkre fordítsam. Nehezen

ment. De hol ember keveset segíthet, ott közbe lép Isten. E közbelépés útjai gyakran különösek és érthetetlenek; de ő bizonyára tudja, mit és miért cselekszik. A rossz idő s utak miatt az nap vissza nem indulhattam. Isten úgy akarta, hogy tanuja legyek mind a két katastróphának, tán csak azért, hogy éreztesse velem, mennyit bír el még a darabonként megtört szív is, vagy hogy a vigasztalándókat tegye végül vigasztalóimmá. Így kellett lennie. Délután 5 óra körül járt az idő. Künn a vihar iszonyuan zúgott s csak úgy ragadta a havat örvöngő vad kedvteléssel. A hercegi pár, sziberiailag öltözve, a parkba ment megtekinteni a sirt, melyet a hercegnő még nem látott volt. Ezalatt mi, az öreg plebános, az angol nevelőnő, a kedves Ajdua, a bájos Alinka hercegnők és én dominóztunk; a kis Gyalma, ki még nem tudta elhatározni, hogy melyik nyelven kezdje a beszélést s ki még csak ezt ismételi: „pápi“, a mi minden nyelven bizonyára ennyivalót jelent — körülöttünk játszott. Zuárd a nevelővel az iskolaszobában volt. Alig érkeztek vissza hercegségeik, midőn az egyik inas berohanva, reszkető hangon hebegi: „Kegyelmes uram, a fedél ég!“ Kirohantunk. A jelentés borzasztón igaz volt. Hogy mi történt tovább, mikép futottak az éhes lángok a vihartól is üzelve a fedélen tovább, mikép emésztették fel a nagy vadászterem, a mellette levő földszintes és az ehez közel eső emeletes vendégszobák fedélzetét, s ez utóbbiban mikép égtek s szakadtak be a menyezetek s benn is minden, sőt még az emelet padlózata is, s mikép alkottak vulkányszerű kéményeket; mikép sikerült megmenteni roppant erőfeszítéssel a kastély azon szárnyát, melyben a család lakik; mikép állott a lángok közt az utolsó perczig a kis gyászlobogó; minő zavar és rémület volt a nép közt stb. stb. — mindezt leírni nem próbálok. Rémes est és rémes éj volt. De a kik ekkor is megőrizék lélekjelenlétüket, kiknek sziverejét az újabb vész nem csüggesztette el, hanem tán inkább edzette s gyarapította: azok a herceg és hercegnő voltak. Ez új csapás az előbbihez képest csekélység volt, mert ez ellen legalább lehetett harcolni, küzdeni és védekezni. A mély lelki fájdalom nem könnyített ugyan, de legalább egy kissé elvonta a figyelmet és gondolkozást az elhunytól az élőkre, s nem engedte, hogy a síró lelkek a fájdalom rabjai legyenek és ennek ápolgatásába merüljenek. Az Isten utai végére mehetetlenek. Ő jót hoz ki a roszból is! . . .

A vészes éj elmúlt. A más nap vihara már a romok és pusztulás felett tombolt. A környékből többen jöttek látni és részvétet nyilvánítani, így a főispán, alispán s mások. Bizonyos nyomottság s levertség uralkodott a lelkeken: de azért a bizalom élt s minden szív érezte, hogy elcsüggedni nem szabad. Megható jelenetek sem hiányoztak. Egy párt fölemlitek. A rendes ebédlő leégvén, e napon már a társalgó teremben ebédeltünk, mely öt lépcsővel áll az előbbinél magasabban. Mi már leültünk, midőn a herceg ur belépve, e szavakra fakadt: „Istenem, azt hittem, hogy nincs mit együnk!“ De volt bizony! A hercegnő lélekjelenléte az élestárt a kellő időben megmentette volt. Isten csak próbára tesz, de kísértetbe nem visz.

Aztán jött a másik felsóhajtás: „Mily különbség; hová jutottunk!“ „Öt lépéssel fölebb, herczegséged“ mondtam. Fölebb önmagunk előtt, Isten előtt, barátaink előtt, sőt még ellenségeink előtt is. Az „öt lépéssel fölebb“ aztán jelszóvá lett, s távozásomkor is, midőn egy derültebb viszontlátásra oly meghatóan bucsuzánk — e jelszót nem fedledhetők.

Utam visszafelé még zordabb s viharosabb volt. A hófalakat a szélvész már összeontotta, az elébb nyitott koporsókat betemette. Szeszélyes, vad munkájában elmerengve gyönyörködém. Minő változatos munka volt az! Itt egy kivájt teknő, ott egy hosszú gerincz; itt egy örvény, ott egy halom; itt egy mély űr, hová mintha valakinek meszsi ragadott sóhaja menekülni igyekezett volna; ott kis torony; majd egymásra rakott falak; keskeny kis barázdák; fehér tisztaság; iszapos szenny; rétes pánczél; megtapadás s ragaszkodás, mint a ki végvesztét közeledni érzi; itt ott a fák töve kikotorva, kiséperve le a fűg, melytől a vihar megijedt s tovább röpült. Legtöbb helyen a szántóföldeken jöttünk. S e viharban csak az vigasztalt, hogy megtartotta a tegnapi irányt és így a haldokló parázst újból föl nem éleszthetve, nem csinál uj veszélyt.

DERZSI KÁROLY.

AZ ELHUNYTAK EMLÉKEZETE.

TÖRÖK SÁNDOR.

(1851—1886.)

Török Sándor sepsi-kőrispataki lelkész f. évi május 4-én bevégezte földi pályáját. Élete nem terjed hosszúra, de emlékezetet érdemel, mert benne az unitárius egyház újabb lelkészi nemzedékének egyik legjelesebb tagja veszett el.

Született Nagy-Ajtán 1851-ben Török János és Benedek Polixena szülöktől. Tanult Székely-Kereszturon és kolozsvári főgymnasiumunkban. 1870-ben lépett a theológiára. A kör, a melybe itt jutott, tehetségei fejlesztésére a legkedvezőbb befolyást gyakorolta. A theologusok nemesen versenyeztek egymással osztályban, egyleti gyűléseken, szónoklatban és pályázatoknál, s tegyük hozzá még, hogy a legnemesebb barátságban is éltek. Török sikerrel állotta meg helyét a versenyben és lelkesedéssel készült elő jövőendő pályájára. Azonkívül nagy előszeretettel mívelte a zenét.

Még theologus korában néhány hónapig Felső-Rákoson szolgált mint segédpap. A theológiát végezve pedig, 1874-ben Kolozsvárra neveztetett ki csakugyan ily minőségben. 1876-ban rendes állomást nyer Homoród-Ujfaluban Udvarhelyszéken. Tanultsága, jeles szónoklata és szeretetreméltó egyéni tulajdonai által csakhamar egyik legkedveltebb papja lesz Udvarhelykörnek. Még három évet se tölt itt s 1879-ben a sepsi-kőrispataki népes ekklezsiába hívják meg, mely állomását ugyanabban az évben el is foglalta.

A sepsi kőrispataki ekklezsia szép reményeket kötött ifju papjához, és várakozásában nem is csalódott. Török szószéken, társadalomban, az egyház ügyei intézésében és a magán életben beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Beszédeire mindig előre készült, és tartalmas predikatióit örömmel hallgatták. Alatta az ekklezsia vagyoniilag is kezdett emelkedni. A megrongált régi papi lak helyére csinos új papi lak épül. A torony újra építésére nejevel: Péterfi Rózával — kivel 1876-ban kelt egybe — tetemes összeget gyűjt. De nemcsak ekklezsiája ügyeit gondozza hűséggel, jótékony befolyással van az